

Szabó József

Nem is olyan régen történt

elbeszélések

TARTALOM

ELŐSZÓ HELYETT...

NEM IS OLYAN RÉGEN TÖRTÉNT

CSEMPÉSZEK

A TÜRELEM RÓZSÁT TEREM

KINEK A BÚNE

LIBBENT A SZOKNYA

MIT FÜTYÜL A SÁRGARIGÓ?

A NŐNAPI SZENTBESZÉD

JÓSZERENCSET, MÉRNÖK ELVTÁRS!

ELŐSZÓ HELYETT...

Gorkij azt szeretette volna, ha minden ember megírja életének történetét. Természetesen ez nem vált, nem is válhatott válóra. A muravidéki magyar irodalom azonban szervesen kapcsolódik a szerzők életének történetéhez. Írásai szorosan kötődnek szakmájához, szűkebb pátriájához a Muravidékhez és tágabban Szlovéniához. Bár ezen rövid elbeszélések és novellák 1980 és 1984 között íródtak, kirajzolódik belőlük az itt élő népek életének közeli és régebbi múltja is. Ötvöződik bennük öröm és bánat, elkeseredés és újrakezdés, őszinteség és hamiskasság, egészen a pikáns humorig.

A szerző nem szépíró, műszaki ember, ezért nem is kérhetünk számon tőle olyan stilisztikai, dramaturgiai pontatlanságokat, amelyeket esetleg hivatásos művészeknél joggal megtehetnénk.

A kibontakozó muravidéki magyar próza szerves része a jugoszláviai magyar irodalomnak, amit sokszor azonosítunk a vajdasági magyar irodalommal. A muravidéki magyar költők és írók még nem lehetnek - jó értelemben véve - riválisai a vajdasági tollforgatóknak, de ne felejtsük el, hogy valaha így indult a vajdasági magyar irodalom is.

A kedves olvasó, amikor írásainak olvasásához kezd, segíti, gyámolítja a muravidéki magyar irodalmat, ami sajátja, de egyben része Jugoszlávia népeinek irodalmának és az egyetemes magyar irodalomnak is.

Ljubljana-Budapest, 1987. szeptember

Juhász György

NEM IS OLYAN RÉGEN TÖRTÉNT

Előre is bocsánatot kérek az olvasótól, mert lehet, hogy azt az írást egy kicsit »odakenem«. Ne tessék fölháborodni, mindjárt megmagyarázom! Nem kell félni, az írás nem lesz olvashatatlanul unalmas. Ugyan nem rutinosan, de egy-két bevált patront (mondjuk úgy is, hogy stószot) elsütve tisztességgel megírom. Pontosabban: úgy-ahogy. Az ilyesmi manapság senkinek sem tűnik fel, még ha tényleg nagyon rosszul csinálom is.

Arról van szó, hogy manapság divat a helységek, a községek történetének megírása, a néprajz, a folklór ápolása. Ezekből az írásokból sok minden kitűnik. Például, hogy vidékünkön sürgötek-forogtak a kelták, a rómaiak, ilyen-olyan gótok, longobárdok. Továbbá kitűnnek belőlük, hogy hogyan telepedtünk itt le szlovénok és magyarok. Hogyan csatározott itt a tatár, a török és hogyan keserítette elődeink életét más »jósomszéd« is. Kitűnik, hogy községeink, helységeink megvoltak már a népvándorlás befejezése után és még írásbeli adat is van róluk. Hej, de kár, hogy sok volt akkor az analfabéta, meg hogy nem volt olyan papíráradat, mint manapság az irodáinkban. Meg azt a kevés papírt is a török gyűjtősnak használta. Sok híres helységünk és falunk történetét könnyebben és kedvvel megírhatnánk, ha több adatforrás állna rendelkezésünkre.

No, nem akarok elkanyarodni a témámtól. A témát szelid figyelmeztetés alakjában adták meg. Írj a népről, írf a népnek! A mi népünkről, a mi népünknek! Igen ám, de mit? A falutörténetekkel kapcsolatban a levéltárakat már felturkálták mások. Lehet, hogy sok mindent nem böngésztek ki, és a sok deákul írt papírfecnin még lehetne sok érdekeset találni elődeink szegénységéről. Híres grófjaink, szép grófkisasszonyaink már régen nincsenek. Vannak ugyan krónikáink, de a nyavalya krónikázzék!

Marad tehát az, amiről az utasítás szól. Írfunk a népről. Előre kijelentem, hogy történeteim hősei már régen örök álmukat alusszák. Így, ha vissza is térnének magukra ismerve a történetekből, nem perelhetnének pletykálkodás miatt. Mindannyian kisemberek voltak. Jó emberek voltak, saját gondolkodásmódjukkal, saját csavaros eszükkel, saját kicsi világukkal, szegénységükkel és becsületükkel. És tudom, érzem, hogy megbocsátának nekem. Szerettem őket, és ha nem is a legszebb, legyen ez az írás emlékmű tőlem, olajos vagyok. Kezdjük tehát az olajosokkal!

AZ ÉJJELIÖR

A háború után óriási bizakodással, reménységgel, fantasztikus tervekkel indult el a kőolajipar fejlesztése Lendván, azaz Petesházán és Völgyifaluban. Volt ennek a tevékenységnek felívelő és lehanyatló része, romantikus - háborús, borús és derűs időszaka. A krónika szépen kimutatja. Voltak lehangoló kudarcok, de volt sok siker is, és az eredmény: a kőolajipari vállalat most ott van, ahol van.

Persze, a háború utáni időkben, amikor még a demokráciát puskával kellett védeni, nagy volt az iparosítás üteme. A Nafta vállalat nyakra-főre vette fel a munkásokat - akiknek nem kellett lakást adni. Egy időben közel kétezer ember dolgozott a vállalatnál. Többnyire mint építőmunkás. De volt ott mindenféle fajta foglalkozás az ország minden csücskéből »szedett-vedett« munkások számára.

Volt éjjeliőr is. De nem akármilyen!

Volt annak rendes puskája, rendes ruhája, éles tölténye, hogy az esetleges »rendetlenkedőket« móresre tanítsa.

Ilyen posztot kapott szegény Dávid Gyula bácsi is. Puska, uniformis, hatalom. Ezzel rendelkezett, amikor a fűrótoronyok között járta a fűrös népség kiszámíthatatlan útjait. Illett is neki, habár az idősebb korosztályhoz tartozott. Nagy harcsabajusza még csak jobban kiemelte tekintélyét. Minden rendben is lett volna, de az általános emberi gyarlóságokon kívül volt egy hibája, a selypítés, a pösze beszéd. Ez rontotta tekintélyét és keserítette az életét. Hadilábon állott az r-ekkel, a gy-ékkal és a magyar nyelv többi kacskaringóival is. A szlovén nyelv tudásáról ne is beszéljünk!

Valamikor, boldogult apám adott neki kölcsön pénzt. Persze ígérgette, hogy hamarosan visszaadja, ami természetesen nem történt meg. Évek múlva aztán a Gyula meghozta a már elfeledett tartozást a következő szöveggel: »Nézd, Náci tisztességesen meghoztam a tajtozást. Most adsz egy litej bojt.« Az apám dúlt-fült mérgében a szemtelenségen, és eszébe sem volt bort adni neki. Erre a Gyula szomorúan: »Náci, Náci, te egy föss embej vagy«. Fösvényt gondolt.

Gyula bátyám életét a cseppfolyós életörömökön kívül a galambok édesítették. Hallgatta turbékolásukat, nézegette a galambcsalád »családtervezését«, számolgatta őket, cserélgette is más-más fajtákra. Egyszerűen, boldog volt velük. Hogyan, hogyan nem történt, de egyszer hiányt vett észre bennük. Elindult keresni őket a faluba. Tudta, hogy kinél vannak galambok. Ide és oda is benézett. Az egyik háznál így állított be: »Feji, eltjöttem a halampomekéjt. Ideszöktek hozzád. Ott vannak a házon. Elviszem őket.« Feri dühösen rákiáltott: »Meg van bolondulva, Gyula bácsi! Hát nem látja, hogy az én galambjaim bocskorosak. Magának pedig nem voltak bocskoros galambjai.« Mire a Gyula: »Nekem a pocskor nem számít, és de a szője meg éppen olyan.« Tollat gondolt.

No, de térjünk vissza a Gyula fűrös, illetve éjjeliőr életére. A fűrös legény vígan éli világát, mondja a fűrös nóta. Vigan is ment minden, míg be nem ütött a balhé, a krah. Történt egyszer ugyanis, hogy az éjjeli strázsálás alatt hősünk egy kicsit megpihent. A világért sem akart ő elaludni, de ugye a gázkályha duruzsolása, a félhomály, no meg az alvás szokása megtették a magukét. Gyula bátyánk a puskát maga elé tette az asztalra. Egy darabig hősiesen ellenállt a szem leragadásának, de a feje hamarosan az asztalra került. Édesen aludt. Talán álmodott is valami szépet.

A fűrótorony aljában álmodott nyugodtan... A torony alján akkor, most már lenn a sírban. És a sok-sok fűrös is ott van. És a sok hamis ellenőr, s mind akik ott tanyáztak. Ők valamennyien már rég porladoznak. Körülbelül így írná ma Petőfi.

A feneség ott volt, hogy a vállalatnál bevezettek valamilyen ellenőrzés félét.

Egy ilyen ellenőr-járőr féleség megtalálta alvó barátunkat. Először is elvették a puskáját. Erre Gyula felriadt és elkiáltotta magát: »Toj, joke foj!« - Állj, fel a kezeket! Persze a járőr jót nevetett, s Gyulát azzal indították haza, hogy másnap vegye fel a munkakönyvét.

Szegény hősünk másnap hevesen kommentálta: »Polontok, miéjt nem mondták meg, hoty työnnek. Ha mondták vóna, hoty työnnek, nem aludtam el vóna.«

1980

CSEMPÉSZEK

A letűnt boldog gyermekkorral együtt eltűnt néhány olyan profil, foglalkozás és réteg, akiknek megjelenése a faluban mindig érdekességnek számított és változatossá tette a nyugodt, de egyhangú falusi életet.

A háború előtt még jártak az »olcsójánosok«. Ezek szatócsok vagy inkább galantéria- és díszműárusok voltak. A mellükre kis ládát akasztottak, amelyben számos fiókocska volt beépítve, tele gombokkal, tűkkel, fésűkkel, hajcsatokkal, tükrökkel, cipőfűzőkkel, és más egyéb csecsebecsékkel. Az áraknál lehetett alkudni. Az »olcsójánosoknak« vagy ahogyan nálunk mondták őket »bosnyákoknak« volt hivatalos árusítási engedélyük. Szóval nem feketén, vagy zúgban árulták apró-cseprő holmijukat, mütyürkéjeiket, apróságaikat.

Továbbá voltak tyúkászok, vagy mint ahogy falun mondták »tikászok«. Ezek az asszony-népség üzletfelei voltak. Felvásárolták a tojás- és tyúkfelesleget. Ezért tojást csak Húsvétkor láttunk vagy ettünk, tyúkot pedig csak búcsúkor vagy még akkor sem.

- Uá, uá, uáá! van-e tojás, asszonyok? - kiáltással hívták fel magukra a falu figyelmét. A gyerekek is örültek, mert ilyenkor, eladás után - ha nem is csurrant, de itt-ott cseppent egy-egy huszonötparás, vagy féldináros fagylaltra.

A fagylaltosok pedig külön élménynek számítottak. Különösen a gyerekseregnek. Leginkább a búcsúkon jelentek meg három keréken gördülő fagylaltos ládájukkal, jeges szekrényükkel. De néha, forró nyarakon kivételt is tettek az apróságok nagy örömére.

Azután pedig itt voltak a szekérkenőcs árusok. A leleményesek meg-meglopták a peklenicai nehéz kőolajat és szekérkenőcs gyanánt árulták. - Zsír, szekérkenőcs! - kiabálták faluszerte. Némelyikük rosszul tanulta be a szöveget és - Zsír, szekér, kenyér! - kiáltással kínálta az áruját. Volt nevetés, de üzlet is.

A fazekasok vagy gölöncsérek, (gerencsérek) nagy szekereken hozták az árujukat. Volt is keletje a zománcos tejeskőcsögöknek, fazekaknak és a fekete vizes butykosoknak, vagy ahogy mi mondtuk a bugyogós »korsóknak«. Ezek a filóci korsók csodálatos edények voltak, mert bennük aratáskor a keresztek tövében órákon át kellemesen hideg, friss és üdítő maradt a víz. Vagy talán csak képzeltük.

Voltak aztán kupecsek, cenzorok, akik bizonyos összeg fejében - hogy milyen összeg fejében, azt soha senki sem tudta - segítettek eladni a tehenet. Egyformán segítségére voltak az eladónak és a vásárlónak.

A boltosok és a kisiparosok már a középosztályhoz tartoztak. A háború után - szakszerűen, vagy igényesen mondván - ezek az uralkodó osztályokhoz kötődő elemek elveszítették a társadalmi pozícióikat és a városi kisiparosok és kiskereskedők szélső, lecsúszott rétegébe olvadtak. Értelmiség pedig alig volt.

Megváltozott, vagy eltűnt minden. Talán csak a romák nem változtak meg, a csempészek sem változtak meg, csak az árujuk. Ez a réteg csempész, feketéző, svercer, kontrabant és egyéb elnevezést kapott. A háború előtt főleg az úszófalusiak voltak híres »tikászok« és csempészek. Most is vannak csempészek, de az áruválasztékuk egészen más, mint az akkoriaké volt. Olvashatunk is róluk eleget az újságokban. Akkoriban a dohány, a tűzkő, az öngyújtó, a szaharin volt csempészáru. Csupa állami monopólium. Üldözte is az állam a zugárusokat. A pénzügyőrök, a fináncok razziákat is tartottak. A dohány Magyarországról jött, a többi áru pedig Ausztriából. Persze vám és egyéb adóztatás nélkül.

Rakičánban laktam, és onnan jártam iskolába és istentiszteletre Muraszombatba. A házigazdám nagy svercer és egyébként is leleményes ember volt. Meg is gazdagodott. Egy szép vasárnap reggel megjelent nála négy finác. Úgy látszik, Rakičánban is ismerték a sárga irigységet, mert feljelentették. Lett is nagy riadalom a háznál. Éppen templomba készültem, amikor lakásadóm odajött hozzám és gyorsan belecsavarta az ingem korcába a háznál levő öngyújtókat, hagyva, hogy rejtsem el őket a házon kívül. Amikor három óra múlva visszajöttem, még tartott a házkutatás. Az egyik pénzügyőr, akinek a fiai az iskolatársaim voltak, most pedig derék emberek a közeli fürdőhelyeken, észbe kapott. - Tyúha, ezt a gyereket meg nem motoztuk meg, amikor elment! - mondotta. De már késő volt, mert az öngyújtók ott pihentek a rakičáni temető sarkában. A többi öngyújtó pedig, miként azt a házigazdám később elmondotta, az egyik ágy, vagy ahogy mondták »stampet« beépített kis raktárában volt elrejtve.

A dohánycsempészeknek indulójuk is volt. Tijardovic Mala Floramie operettjének egyik dallamára énekelték:

*Leszek én még csempész, áthozok egy zsák dohányt.
Elviszem a Szent Péternek, hadd pipáljon dohányt.*

Egy másik daluk is volt:

*A bagó drága eledel, amit ember le nem nyel.
Ó bagó, jó bagó, embernek való.
Szent Péter rajtunk: segíts, bagó fabrikát építs.
Ó bagó, jó bagó, embernek való.*

A háború után is tartott egy ideig a csempészség. Főleg az osztrák áruknak volt nagy keletjük.

Az úszófalusi csempész szaharint árult. Az egyik faluban csendesén szóba elegyedett egy bácsikával, aki nagyothallott és ennek következtében mindent félreértett. Például a tehenes szekéren ülve, így köszöntötték őt a falusiak:

- Jó napot, Miska bácsi!

- Fűért megyünk - felelte az öreg.

- Dicsértessék, Miska bácsi!

- Fűért megyünk - volt ismét a felelet.

- Öregapám, nem kell mindenkinek megmondani, hogy hová megyünk! - mondta neki az unokája.

- Nem baj, ha tudják - válaszolta nagy bölcsen az öreg.

Nos, egy alkalommal ezzel a bácsikával folytatott a szaharin-, a cukorlinárus egy épületes beszélgetést.

- Cukerlin küpíte? Vesz-e cukerlint? - kérdezte csendesén a zugárus.

- Nem, nem ültetünk. Inkább burgondit, mert bővebb a leve. Meg azt a disznók is jobban szeretik - kiabálta az öreg.

- Cukerlin csi küpíte? - kérdezi újra a csempész.

- Hiszen mondom, hogy nem ültetünk. Valamikor régen, amikor még kötelező volt a cukorrépa beszállgatása, akkor »vetettünk«. De az asszonyok nincsenek megelégedve vele - vitatkozott tovább Miska bácsi.

- Cukerlin, szaharin?

- Szaharin? Azt meg nem is tudom, hogy micsoda - állapította meg az öreg.

A csempészek általában igen öntevékeny és leleményes emberek voltak és ma is azok.

Mivel sok mindent nem volt szabad értékesíteni, azért ők »mást« árultak. Például gyógyfüveket. Orvosságárusoknak hívták őket, pedig mást árultak. Az egyikük bográcsot árult. Nem olyan speciális bográcsot, mint amelyet Filovcin gyártottak a finom bográcsgulyás elkészítésére, hanem gyorsforralót. Nálunk ekonomfazéknak, Magyarországon pedig kuktának mondják. A középiskolákban pedig Papin-fazek »néven tanítja a fizika«.

Az orvosság- illetve bográcsárus Miska bácsinak is kínálta az áruját. Sokáig magyarázta az előnyeit, a jó tulajdonságait. Az öreg pedig csak csodálkozott és lelkesedett. Később a kerítéshez hívta a szomszédját, aki szintén Miska volt és nagyothallott.

- Miska, itt volt az orvosságárus. Most bográcsot árul. Nagyon jó és szép portéka. A Farkasék már vettek, a Szomiék is rendeltek. Nekünk is kellene rendelnünk. Mit szólsz hozzá? - kérdezte az öreg.

- Áá, áá! Igazán? Na, ne mondd! No, de illet! - csodálkozott a szomszéd Miska.

A nagy kiabálás és a hangos bográcsreklámozás gyanús lett az unokának. Meg is kérdezte azonnal:

- Öregapám, hát maga tudja, hogy mi az a bogrács?

- A fészkes fene tudja - volt a válasz.

A poros országúton a zugárus fáradtan bandukolt.

1981

A TÜRELEM RÓZSÁT TEREM

Pénz, pénz, pénz! Mindig csak baj van vele, bajt okoz. Bajt okoz annak is, akinek sok van, de még nagyobb baj, ha nincsen. Népünk már hozzászokott mindenféle pénz körülményekhez. Valamikor nem volt semmilyen pénz sem, de azért jó volt minden. Aztán volt a rengeteg inflációs pénz, hosszú számokkal, kicsi vagy semmilyen értékkel. Egyéb híján az is jó volt. Aztán jött a dinár, a denominált dinár, az értékét vesztő dinár keverve kemény márkával, szilárd schillinggel, svájci és francia frankkal, svéd koronával, ilyen-olyan dollárral és egyéb tarka-barka »pénzneművel«, »pénzmaggal«. Elvetve, ezek szép házakat, gépeket teremtek. Van már minden, csak idő nincs!

Pedig valamikor volt idő. Volt idő a kevés pénzt is elkölteni. A kocsmákban. Mondják, hogy sok gazdaság ment tönkre a kocsmákban. Volt is kocsmák minden faluban. Van ma is, de ha valahol nincs, ott ott van az Univerzál büféje.

Kezdetben voltak a csárdák, amelyekről vidékünkön csak hírből tudunk. Van ugyan a Mura mellett egy csárda Szerdahely előtt, de az már modern létesítmény. Ide már nem a fáradt vándorok térnek be, hanem a pihentebbnek látszó gépkocsis, rohanó népség. Aztán jöttek a híres kocsmák. A Bot Kati-féle kocsmát Lakosban még a Miško Kranjec is megemlíti regényében. Kapcán, a Bomú kocsmák, Kótban a Király kocsmák, Lakosban még a Spigli kocsmák voltak híresek. Völgyifaluban a Gerencsér kocsmák még nemrégiben működött.

A hetési oldalon hírek voltak Dobronakon a Toplák-féle kocsmák, Kámaházán a Sós kocsmák, Radamosban a Morsics kocsmák, Göntérházán a Perics apósa. Valamikor ezekben a kocsmákban érvágást (küppölözést) is végeztek, ami nem csupán kuruzslás volt, hanem komoly egészségügyi beavatkozás. Legalábbis így mondják.

No, persze a legtöbb kocsmák, az üzletek közé vegyítve, Lendván voltak, a Kancsal-féle kocsmák, a Dájcs kocsmák, a Vukán, a Kardos, a Bölcskei a »Délvidék« voltak híresek a »Koronán« kívül.

És itt volt a »Csipkés« is. Jobban mondva Lendva és Hosszúfalú határában. Itt volt ám csak valamikor forgalmas élet! Hány eladott jószág ára ment le itt a torkokon! Sajnos, már vásárok nincsenek! No, de ennivaló azért akad mindig.

A »Csipkés« kocsmák egyébként betérő volt a hetési lakosság egy részének is, akiknek Lendva környékén volt szülője, pincéje. A cigány itt rendszeresen húzta esténként. Voltak is ám híres bandák. Manapság orkeszterek, együttesek, vokálni instrumentálni ansamblek, azaz VIT-k vannak, de akkor bandák voltak. Hírek voltak a Baranya-féle bandák, a Császár bandája, a Csiri bandája, Lengyel bandája, a Dobronaki »félrenyakú« Géza és a »cimbalmos« Jóska bandája és így tovább. A »Csipkésben« a legtöbbje megfordult.

Történetünk napján alighanem a Csiri bandája húzta a talpalávalót, de nem vagyok benne biztos. Tény az, hogy estefelé a hegyről jövet, eléggé kapatosan, a zenét meghallva beállított a »Csipkésbe« Török Pista bátyánk is. Szülője, pincéje, bora ott volt a Lendvahegyen, de ugyebár a kocsmák nem csak azért vannak, hogy ott inni kell. Van ott víg hangulat, van ott esetleg jó társaság, némelyiknek jó verekedős társaság is kellett. Az ember utóvégre társaslány, ami nem azt jelenti, hogy az életét csak az élettársa mellett töltse le. A társ lehet a cigánybanda is. Különösen, ha olyan jól húzzák azokat a régi szép nótákat. »El is mondott« Török Pista bátyánk néhányat belőle. A cigány türelmesen kísért. A bandának csillogott a szeme, nevetett szeme-szája, busás borralalót reméltek a legények. Szólt a zene, zengett a nóta. Tudtak is

akkor nótázni az emberek! Szébbnél szebb népdalokat, betyárnótákat, kesergőket, cigánydalokat, balladákat, sőt még operett részleteket is. Bezzeg, a mai fiatalság nem képes megjegyezni egy egyszerű magyar, vagy szlovén dalt sem. Valamelyik felkapott slágerből esetleg megtanul egy részt, de már egy hónap múlva el is feledi. Szól a magnó, a gramofon, az elektromos gitár és egyéb modern hangszer. Szól minden a megsiketülés határán. De népdal, kardal manapság nincs. Meg a sorozásra menő rekrutákat és a szülőknek kell kisegíteni a nótázás terén.

Szóval zengett a dal. Török Pista rámetszett arra a nótára: *»Éérik a ropogós cseresznyeee... kéé rika - a babámat cserébeee... één a babám cserébe senkinek sem adom... kívül megyek esküvőre... kedves kisangyalom... Éérik a ropogós cseresznyeee...«*

A cigány türelme már fogytán volt. Hogy is ne lett volna, amikor már vagy félórája húzta hősünknek. A rámetszett nótának viszont sok strófája volt. Ebben a nótában sok mindent kérnek cserébe. A kendőmet, a ruhámat. Amikor a Pista már azt zengte áhítatosan, hogy kéri a lovamat cserébe, bizony elfogyott a primás türelme is, pedig ismerték a duhajkodót.

Megállt a zene és szólt a primás: »Pista bácsi hát talán fizetni is kellene valamit a kísérő zenéért!«

Pista barátunk nagyon komolyon felelt: »Gyerekek, emberségem van, de pénzem az nincs.«

A türelem rózsát terem!

KINEK A BÚNE

Valamikor a harmadkorban, jó néhány millió évvel ezelőtt, nagy tektonikus földalatti erők megemelték a lendvai és a muraközi hegyeket. A földtani vetődések, törések mellett a két kiemelkedés között nagy árok keletkezett, amelyet idővel a folyók betöltöttek. Egy ilyen »vető« csonkította meg a Csonka dombot is a Szentháromság-hegy alatt.

Még a harmadkorban és azután a negyedkorban a vadvizek lassan vájták, ásták, simították a hegycsúcsokat és töltötték a lendvai és a muraközi hegyek közötti árkot. Így keletkezett a Mura-menti síkság. A legtöbb üledéket persze a Mura hordta össze, illetve az elődje. Hiszen akkor még nem is volt Mura. Illetve nem volt senki, aki a folyókat, patakokat elnevezte volna. Akkor még nem volt ember.

Darwin szerint az ember elődei még akkor a fákon ugráltak, viháncoltak. A Däniken szerint pedig az ember elődjei még más bolygókon, más csillagokon röpködtek.

De Ádámmal és Évával sincs minden rendben. Állítólag nem a jonatán almába haraptak bele, hanem a politikába. És az emberiség azért vesztette el a paradicsomot és a boldogságot a földön. Mi lendvai olajosok pedig azt mondjuk, hogy azért vesztettük el a finomítót is. No, nem is akarok az eredendő bűnről írni, hanem egy másik bűnről. Ha bűn-e? Majd kitudódik.

A vadvizek Hosszúfalutól Pincéig gyönyörű, romantikus völgyeket vájtak a lendvai, csentei, völgyifalusi és pincei dombok között. Szerencsés nép lakik ezekben a völgyekben. A dombok alján jó kövér a föld, a lankákon pedig a szőlőn kívül megterem sok minden más, ami a síkságon csak elvétve van. Dió, gesztenye, pöszméte, ribizke, naspolya, cseresznye, meggy, alma, körte. A szilva is édesebb itt, mint a viharnek és az árvíznek kitett síksági falvak kertjeiben. Dehát az első mégis a szőlő és annak a párlata, a jó lendvai nedű.

Történetünk is egy ilyen szép völgyben, jó bor mellett játszódott. Olyan május végi vasárnapon, amikor összejöttek a régi szép szokás szerint a komák, az ismerősök, amikor nem volt semmilyen munka, csak kedélyes beszélgetés. Az almafák már rég elvirágoztak, de az akác ontotta illatát. A csalán, a bürök a pince körül már óriássá nőtt, volt talán már kétméteres is, és egész őserdőt alkotott az elhagyott árnyas hajlatban. A szőlővessző a lugason a pince előtt még nem fejlődött ki teljesen, de azért már kellemes árnyékot nyújtott. Ilyen időtájban manapság már elvégzik az első permetezést, de akkor nem igen permetezgettek. Mondják, hogy nem is volt betegség. Igaz, hogy bor sem igen.

A pince előtt terített kis pincei asztalka. Körülötte a székek, zsámolyok, sőt zsombéktöből metszett ülőkék is. Az asztalon bor (ásványvíz nélkül), perec, fél sült tyúk, csésze vágott zsír. Elég is volt egy kedélyes találkozáshoz. A hús bor a lugas félárnyékában egész tüzes hangulatot teremtett.

Arról adódott a szó, hogy a Vesztendős Ferkó bátyja, vagy nagybácsija kirúgott a hámból. Nem is volt semmi baj különben. A szerelmespár átszenderült a másvilágra, a szerelem virága pedig áthajózott az Újvilágba. De a Ferkónk ezt nagyon a begyére vette, és mint a szókincs új gyarapításával mondják, bedilizett.

Ferkó a háború végével tűnt fel. Mint mikor az árvíz levonul, és otthagyt minden szemetet, dögöt, varangyot, maradt itt is sok söpredék. Teli is voltak egy ideig a börtönök.

Ferkó is feltűnt szőrösen, borostásan, összetörve. Már csak árnyéka volt emberi magának. Zihálva szedte a levegőt, és amikor itt-ott feltűnt az emberek között, annyira bebugyolálta magát, hogy olyan volt, akár egy két lábon járó ószeres bódé. Estefelé a petróleumlámpánál szürkébb és szederjesebb volt, mint a legbetegebb rühes ló vagy kutya. Mogorvasága az Istennek szólt, illetve betegsége folytán, amit később tudathasadásnak, skizofréniának, paranoiának tudtak be, állandóan hadilábon állt valakivel. Nagy darab, szőrös, baromi ember volt, akinek látása nem »serkentette a másik étvágát«. Köpni való volt. Később is, amikor a gyerekeket kopasz fejjel ijesztgette.

Később volt egy kis »zűrje« az útinformációs iroda részvénytársasággal is. Ez is az agyára szállt. Még támadóbb lett. Úgy látszik, olvasta Cervantest, mert Don Quijote-i szokásokat kezdett felvenni. Amikor már az agybaja annyira haladott volt, megtámadta az iskolatársa kertjét, fáit, bokrait. Szélmalom nem volt. Azért összehordott füvet, fát, akasztófát, bitófát, somfát, sámfát, árkot, bokrot, csipkebokrot, három bokor salátát. Mondta is neki iskolatársa, volt barátja: »Ferkó, Ferkó! Úgy látszik sarlóval borotválod és kalapáccsal vered a tökfedet, hogy még agyalágyultabb legyél.«

Később már vontatós motornak adta ki magát, de mivel különben veszélytelen volt, nem vitték a bolondok házába.

No, egy kicsit elkanyarodtunk a témától. De nem baj, hiszen a Vesztendős Ferkó külön téma lehelhetne. De a mi esetünkben elindította a történetet.

A pince előtt fogyott a jó bor. Az arcok kipirultak, a szavak szaporodtak. A gyerekek játszottak. Őket nem érdekelték az idősebbek nagy témái, történetei. A bürökből, a gyermekláncfűből lehetett sípot csinálni, a nagy fűben, a bozótban bújócskázni.

A szerencsétlen Ferkó szerencsétlen bátyja után egy hegyi ember jött a sorra, akinek állítólag kedvese volt egy özvegy.

- »Ha a férfi mással vétkezik, az az asszony bűne« - mondta be Julis néni, a komaasszony.

Elhült bennünk a vér. Tyüha, a fékomadtát! Mi lesz ebből? Egyszerre csend lett. Csak a gyerekek futkároztak és játszottak. Jó, hogy nem hallják. Tény az, hogy a nagy szavakat bemondó Julis komaasszony már bizony idős öregecske volt. Sovány is. A férje is sovány volt meg asztmás is volt. Ketten együtt ágyastól lehettek ötven kiló körül.

A komaasszonynak pedig csak egy foga volt. Az is csak a fogínyén lógott, fityegett, és beszéd közben, lélegzés közben ki-be járt a lélegzet irányában. A szegény koma asztmatikus volt, nem sokat beszélt, csak nagy nehezen lélegzett, sóhajtozott. Ezért volt egy kicsit fura a téma.

- »Tudod, komámasszony« - folytatta az egyfogú komámasszony. »Én is el voltam húsvétra a templomba gyónni.« A foga pedig kibe járt. »És mondtam a tisztelendő úrnak, hogy én ezt az életet soha sem kívántam. Úgy gondoltam, a szüzességemet a boldogságosnak ajánlom és elviszem a másvilágra.« - A foga ki-be járt. »De mégis negyven éves koromban házastársat választottam, hogy ketten könnyebben viseljük az élet szenvedéseit. Én ezt az életet soha sem óhajtottam, de a férjem megkívánja.«

Dermedten ültünk, csend volt, csak a komámuram asztmás lélegzése hallatszott.

- »Mondtam is a tisztelendő úrnak gyónás közben, hogy az az én nagy gondom.« A tisztelendő úr pedig azt mondta: - Nénike, adja meg az urának, ami megjár. Mert ha mással vétkezik, akkor az a maga bűne lesz.

- »Az enyém? Te szent Isten! Azóta én mindenben szótfogadok az uramnak.«

A szőlőhegyek között tombolt a tavasz.

LIBBENT A SZOKNYA

Valamikor szép élménynek és nagy eseménynek számított a búcsú. Nemcsak a hétköznapiok szürkeségét tette színesebbé, hanem a vasárnap is a búcsú alkalmával más lett. Ünnepelesebb, ragyogóbb, eseménydúsabb, tartalmasabb, áhítatosabb.

Ugyan ma is találkoznak ilyenkor a komák, a távoli rokonok, a jóismerősök, jóbarátok egy jó ebédnél, néhány pohár borocska mellett. De már sok minden megváltozott. Most már ilyenkor is siet mindenki. Várnak a bikák otthon, készülni kell a holnapi munkára, a holnapi hajtásra, a hajszára, a gyerekek holnap korán elutaznak, iskolába mennek és így tovább.

Pedig ősapáink elég jól kiválogatták a falvak védőszentjeit. Úgyhogy azok napján a búcsú is nyáron legyen, hozzá még verőfényes napon is legyen! Kellett-e nagyobb boldogság? Készült is rá mindenki, apraja-nagyja. Takarítás a ház körül, közös halászat (»bugyiba« halásztak), nagy »tyúkdögvész«, az itóka beszerzése vagy a pincéből, vagy a szomszédtól, a kápolna díszítése (ahol volt), és így tovább. Volt sürgés-forgás.

Voltak és vannak még kisbúcsúk is, amelyek még tarkítják a búcsúk közti időszakot. De nem ezek az igaziak.

Búcsú Hotizán Péter-Pálkor sok cseresznyével, sátoros búcsú Kapcán Jakab napkor, Kótban Szent Antal tiszteletére, a két búcsú közt búcsú Gyertyánosban, augusztusban a két Lakosban, szeptemberben Petesházán, szeptemberi Márai napján Csentedben. *Pünkösdkor Völgyifaluban*. Ezek voltak ám a búcsúk! Nem mint Lendván Katalinkor, amikor legtöbbször esik az eső, vagy a hó. Nem szólva a húzó-nyúzó Lendva egyéb kellemetlenségeiről. No, de a »Katalint« kártérítik a szentháromsági búcsúk!

A hetési oldalon is vannak híres búcsúk. Körte búcsú Jakab napkor Dobronakon. Majdnem búcsújáróhelynek számít a Vid kút (Víg kút) avagy Hidegkút, a bakónaki erdőben. Sokan járnak június közepén oda szembajokkal, sok lány szerelmi bajokkal, vőlegényt keresni.

A legnagyobb méretei azonban a turnišcei Nagyasszony-napi búcsúnak vannak. Zsitkócon a kápolnát hat ló méretre építették a plébános tudta nélkül, mire az nagyon dühös lett, mondván hogy tartsák meg istállónak! Radamosban Complin tisztelendő fáradozott, hogy május végén lehessen búcsú. Kár, hogy nem sikerült a radamosi búcsújáróhely megvalósítása a radamosi erdőben. Pedig szépek ígérkezett.

A búcsúk tartozéka az áhítaton és az ebéden kívül a délutáni litánia. De a nagy sietségben már ez is elmarad lassan. Továbbá a sok csecsebecse árus is. Valamikor sok volt a mézeskalácsos. A méhsörjük, azaz méz-sörjük többet ért, mint száz spriccer vagy hosszúlépés. Aztán itt volt a körhinta, a ringlispil. A rikoltozó trombitászó és földrengést okozó dobszó közben lehetett hallani a fuluj biztatását: - »Hajtsátok, gyerekek«. Hát a fagylaltosok! Sok-sok szerelem kezdődött egy-egy mindennél többet érő, nagy boldogságot okozó tölcser fagylalt átnyújtásával, vagy egy mézeskalács szív szemérmes felajánlásával.

No, de a főtartozék mégis a bál volt, a táncmulatság. Legtöbbször a tűzoltók rukkoltak ki vele. Ott aztán voltak ám az igazi történetek, szerelmek, veszekedések. Sajnos, késelések is! A forróvérű legények nem is tartották igazi búcsúnak, ha nem volt legalább egy bevert fej.

Tabánéknál aznap reggel egyéb híján borsófőzeléket reggeliztek. Külön tanulmány készülhetne a néhai reggelikről. Az öntött krumpliról, az öntött vagy tejfölös gombócáról, az öntött borsóról, a borsópépről, a kásáról és egyéb földi jókról, illetve mennyei eledelekről, amelyeket ma csak elbeszélésekből ismerünk.

Tabánék a szegényebb sorsú családokhoz tartoztak a faluban. Szerény reggeli, szerény ruha, cipő nem is igen kellett a nagy forróságban. Ha voltak is rokonok és komák, nem hívták meg őket ebédre. Nem is volt nagyon mit adni, vagy dicsekedni a nagyszerű fogásokkal, mint más házaknál. Ezért a szentmise után a házaspár gyorsan megevett valamit, és gyerünk a bálba. Mert azt nem lehetett kihagyni. Egy-két dinárt ilyen alkalmakra mindig lehetett találni a zsebben. A gyerekeknek a körhintához nem is kellett pénz. Egyébre pedig úgy sem tellett.

Így a Tabán házaspár, Juliska és a férje már délben, illetve a kora délutáni órákban helyet foglalt a hűvös lugas alatt. Juliska ünnepi kendőben és mezítláb. Férje szandálban és a híres hosszú pipájával. A cigány már húzta. Csárdást, valcert, »foxot«. Szólt a zene, libbent a szoknya.

Amikor a nép a zene csalogatására szállingózni kezdett, Tabánék már járták. Lassan, tempósan. A hűvös spriccer hűtötte a testet, a szerű hűvös földje a talpat. A hangulat a legjobb volt, amilyen csak lehetett. Hamarosan megérkezett Rugasi Péter is. Habár volt családja, inkább egyedül szeretett kódorogni. Nem is vették tőle zokon, hiszen ő volt a falu esze, a falu bírása, előljáró és egyéb tisztséggel is ellátott bácsika. Tette is tisztességgel dolgát, segített a népnek, ahol csak lehetett. Sok ügyes-bajos dolga közül hadd mondjak el egyet!

A háború még tartott. A muraközi és a strigói hegyekben még dörögtek az ágyúk. Az utakon nagy volt a háborús forgalom: katonák, menekültek, szökevények, fegyver- és élelemszállítás. Persze voltak őrzáratok és ellenőrzések is. A nép bajba került. A távoli szőlők és földek nem várhatták, hogy a háború elmúlják. Meg kellett őket művelni. Igen ám, de a járőrök ilyesmiről nem igen akartak tudni, és zavarták a népet vissza. A nép leleményes. Voltak, akik elmentek a Rugasihoz, hogy állítson ki igazolást, »peterdítet«. Az új hatalom és az ivánok tiszteletben tartották a pecsétet papírt.

Péternek, honnan - honnan nem, volt egy régi Olivetti írógépe. Muzeális értéke révén ma talán megkaphatná valaki érte egy ficsek vagy egy sztojadin árát. Akkoriban a hatalom egyik legnagyobb szimbóluma volt.

Írta is ám Péter az igazolást. »Pö, ahá, itt vagy«! Klocc! Persze egy ujjal írta. »Hát, jó hogy megvagy«! Klocc! »Tö, hová bújtál el«? Kereste is néhány másodpercig. Klocc! »Rö, a fene törjön ki, hiszen tegnap nem itt voltál.« Klocc! »Dö, nincs is meg. Tegnap pedig már rajta volt a gépen. Ahá, itt van.« Klocc! És így tovább. Az igazolás elkészült és a nép vígan dolgozhatott a szőlőkben.

No, de sokkal szebb volt a bálban. Péter is helyet foglalt az egyik asztalnál. Szürcsölgette a hűsítő kevertet, nézegette a táncolókat és élvezte a tekintélyt és a kellemes napot. Verőfény, jó ebéd, áhítat, jó bor, szép zene, tarkaság. Szép az élet!

Felkerekedett, és elment táncolni.

Többek között meghajolt Tabán Julis előtt is. »Gyere, Julis, foxozzunk egyet.« Julis odavolt a megtiszteltetéstől és a boldogságtól. A falu első embere kérte fel táncra. Igyekezett is, meg engedett is egyet. Hangosan. A zene eléggé hangosan szólt, de Péter mégis meghallotta és fintorgott.

»Jól tudsz!«, mondta fancsali képpel.

»Ugye?«, mondta Julis ragyogó arccal - gondolom a táncstudományára. »Hátha még cipőben volnék?!«

Szólt a zene, libbent a szoknya.

1980

MIT FÜTYÜL A SÁRGARIGÓ?

Hegyi tanár fejébe nyomta a kalapját, s kilépett a tanári szoba ajtaján. Lükettő halántékkal és foggal indult el a közeli egészségház felé. Az iskola előtti téren visszapillantva elolvasta még a »Tito útja a mi utunk!« feliratot, s bosszankodva gondolt a foghúzásra.

A folyosón, amely egyben váróterem is volt, megállott dr. Bognár Olivia ajtaja előtt és bekopogott. Amikor belépett, az arca felragyogott. Egyedül találta a fogorvosnőt.

- Kedves doktornő, nagyon fáj a fogam, de a szívem is. Have you anything against, if I kiss you? Lenne-e kifogása az ellen, ha megcsókolnám? - folytatta szinte egy lélegzetvétellel, angolul. S közben már meg is csókolta Olit.

A csók után pedig nem dőlt össze a világ, csak Oli arca lett egy árnyalattal halványabb és zavartan álldogált a rendelő közepén.

Nahát! Magát meg mi lelte?

Semmi, csak éppen közeledett az iskolaév vége, s fülledtség érződött a késő tavaszi levegőben. A közeli hegyoldalban pedig hangosan dalolta a sárgarigó: »Iró, bíró! Tincsa lett a bíró!« Vagy az, akit éppen megválasztottak.

Ettől fogva Hegyi tanár és Oli többször is találkoztak. Társaságban vagy kettesben, azonban mélyebb vonzalom nem fűzte őket egymáshoz. Csak évődtek, élcelődtek egymással. Legtöbbször angolul, ami javára vált mindkettőjük nyelvtudásának. Csak az volt a baj, vagy talán nem is volt az, hogy barátaik és barátnőik ugratni kezdték őket.

- Mi az? Ti, angolul udvaroltok egymásnak?

Később már az a szóbeszéd járta, hogy Oli a Hegyi tanár »szimpátiája«, de ők az ilyen beszédre rá sem hederítettek. A tanár a társaságban is gyakorta így szólt Olihoz:

- How are you my beautiful, sweet dream? Hogy vagy gyönyörű, édes álmom? Did you dream about me last night? Álmodtál-e felőlem az éjszaka? Oli arca ilyenkor felragyogott, ami felettébb gyanús lett a barátainak, de leginkább a barátnőinek. Mivel nem igen értették, hogy miről is folyik kettőjük között a szó, ette őket a sárga irigység. Sőt, talán a zöld szemű szörnyeteg, a féltékenység is.

Ők ketten pedig sokat társalogtak és vitatkoztak egymással. Beszélgettek a szerelemről, megvitatták a napi eseményeket, sőt filozofálgatásokba is bocsájtkoztak. »Bölcs« közhelyeket mondtak egymásnak. Például azt, hogy a szerelem örök titok. Olyan mint a vak madár, amely a véletlen fáján üt fészket. Ilyesmiket és ehhez hasonlókat mondtak egymásnak.

Egy ismerős házaspár esetét is megvitatták, akik kilenc évvel ezelőtt, amikor megszerették egymást, rövid idő múlva össze is házasodtak. A nő a férfit jómodorúnak, derűsnek és könnyednek ismerte. A férfi a nőt becsületesnek, lelkiismeretesnek és érzékenynek. De kilenc esztendei házasságuk alatt az érzéseik lassan megváltoztak. Ezután már csak acsarkodás, harc és indulat, majd elkeseredés és gyűlölet következett. S az egymással folytatott viaskodás megtette a maga romboló hatását. A végén bekövetkezett a válás.

Elgondolkodtató és elszomorító, hogy egy szerelemben fogant házasságban ennyi gyűlölet és indulat halmozódott fel egymás ellen két emberben.

A filozófiáról pedig a következőképpen vélekedtek: Ha szívjóság, melegség és tiszta szeretet hatná át a mondanivalónkat, akkor az könnyebben utat találna az emberi agyhoz, mint az agyon keresztül a szívhez.

Oli szerint a világot megmagyarázni - egy megmagyarázhatatlan világban - reménytelen.

Hegyi tanár szerint társadalmunk utolsó bástyája, a család is automatizálódott. Hiányoznak a társas élet valódi fórumai - a kocsmák, a munkástanács és az érdekközösségi ülések nem azok - a kávéházakkal megszűntek azok a helyek, ahol kultúrált véleménycserét folytathattak az emberek, s a modern lakások tévékészülékei mellett elhal a társasági élet. A városi lakók pedig még a szomszédjaikat is alig ismerik. S az utolsó mentsvár, a családra olyan terhek nehezednek, amelyek alatt az szinte összeroppan. A család a házasság, a gyermeknevelés »fóruma«, de semmiképpen sem pótolhatja a hiányzó közéleti fórumokat.

Az emberekről beszélve Oli megállapította, hogy némelyikük világnézete nem más, mint egy jól álcázott világvaktság.

Eképpen filozofálgattak, kinyilvánítva a saját egyéni szemléletüket és felfogásukat magyar vagy angol nyelven.

Viszonyuk egyszerűnek és tisztázottnak látszott. Adva van egy pár, amely előbb vagy utóbb az anyakönyvvezető elé fog állni. De Hegyi tanár sohasem jött rá, hogy beszélgetéseikben van valami természetellenes, valami elhallgatott. Oli nem mondta, a tanár pedig nem kérdezte, hogy van-e valakije, s mikor szándékozik férjhezmenni. Igaz, hogy a tanár sem tett olyasféle célozgatásokat, hogy szándékában lenne őt elvenni. Nem tett semmilyen ígéretet. Azonban egyszer megjegyezte, hogy szerencsés lesz az, aki Olit feleségül veszi. A hónapok múltak, a plátói szerelem pedig továbbra is tartott, de Hegyi tanár nem tett házassági ajánlatot.

Oli egyszer megjegyezte, hogy hosszabb időre az édesanyjához utazik vidékre. A tanár ezt természetesnek találta, kicsit elszomorodott, mert sokáig nem fogja látni Olit. A viszontlátás reményében szerencsés utat kívánt neki.

Mint derült égből a villám csapás érte Hegyi tanárt a hír, hogy Oli az egyhónapi távollét alatt férjhezment. Állítólag az édesanyja kívánságára, az általa kiválasztott férfihez. Mástól tudta meg a hírt, amely igen lesújtotta. Először azt gondolta, hogy csak a hiúságán esett csorba, de már aznap éjjel rádöbrent, hogy Oli sokkal többet jelentett számára, mint beszélgető partnert vagy szórakoztató társat. Mikor lehunyta szemét, Oli szép arcát látta maga előtt, amitől sajogni kezdett a szíve. Ő pedig hagyta, hogy fájjon. Legalább előbb kivérzik a seb, s előbb elmúlik a fájdalom. Lehunyta a szemét, s beszélgetni kezdett Olival:

- Miért tetted ezt velem, édes angyalom? Buta voltam, gyáva voltam. Miért nem adtad tudtomra a szándékodat? Elmondhattad volna a gondjaidat, bajaidat. A barátnőid és a többiek hozzád képest jelentéktelen senkik. Lásd nyomuk sincs bennem. Csak te vagy az, aki a boldogságot jelentened számomra.

Közeledett az újév. A tanár pedig csak lézengett a kollégái és a tanulók között. Minden tárgy Olira emlékeztette. Minden nevetésben Oli hangját vélte csilingelni. Fájdalommal gondolt az elmúlt újévre, amikor gondosan választott ajándékot vitt Olinak. Most nem fog senkinek ajándékot venni.

Sokáig került az Olival való találkozást, de végül is találkoztak a községháza fogadóirodája előtt. El akart menni mellette, de a tekintete önkéntelenül is találkozott Oli tekintetével. A szemében kétségbeesés tükröződött és egy kiáltás: »Jaj, ne büntess, szólj már hozzám!« De sebe még nem hegedt be teljesen, s tétova lábai tovább vitték a lesújtott tanárt.

Aztán jött a május. Éjszakákon át nem aludt. Fullasztotta a hőség, a virágillat. Nem volt étvágya, sem kedve, sem figyelme, mert minduntalan Oli járt az eszében. És hiába idézte az édesanyja arcát, Oli arca jelent meg előtte. Nem tudott másra gondolni, csak arra, hogy Oli..., Oli..., Oli. Néha már maga előtt is szégyellte a gyengeségét. Úgy sóhajtozott, mint egy gimnazista és szinte belebetegedett a vágyakozásba.

Egy reggel már nem bírta tovább és felhívta a fogorvosi rendelőt. Oli hangja csendült meg a kagylóban. Amint meghallotta a nevetését, lepergett róla minden bánat és gyötrelme.

- Oli! I tried, but I can't without you. Próbáltam, de nem élhetek nélküled.

Igazán? Nincs semmi baj. Ez a mi történetünk, a mi sorsunk. Majd csak lesz valahogy!

Azóta többször is találkoztak és beszélgettek telefonon is egymással.

A seb ugyan behegedt, de a tanárnak Olival kapcsolatban nem volt semmilyen reménye. Oli boldog házasságban élt a férjével.

A labdarúgók bálján hármasan is találkoztak. Sőt, táncolt is Olival. Másnap pedig fel is hívta.

- Hogy szórakoztál? Remélem, jól. A találkozásunk olyan hatással volt rám, hogy még verset is költöttem. Hallgasd csak meg:

I know an Oli, lovely and shy.

I will love her, till I die.

Ismerek egy Olit, kedveset és szégyenlőst,

halálomig szeretni fogom őt.

- Gyönyörű! De nem hiszem el. Ezt ezelőtt három éve kellett volna mondanod!

Közeledett az iskolaév vége. A fullasztó hőségben sárgarigók fütyörésztek a domboldalon. Hegyi tanár a fájós fogával ismét elindult az egészségház felé. A sárgarigó fütyülve kérdezte:

- Do you love the Oli? Szereted-e Olit?

- Yes. I do - felelte a sárgarigónak. Sóhajtozva bandukolt. Most már tudta, hogy sohasem fog megnősülni.

Sápadt arccal és remegő térddel ment végig a folyosón, s elhaladt Oli ajtaja előtt.

1982

A NŐNAPI SZENTBESZÉD

A határba óvakodott a tavasz. Virágzott a hóvirág, a finomítót körülvevő erdőben és a ligetben milliószámra nyíltak. Virágzott a tözike is, melyet Kapcán cigányvirágként szedik, Gyertyánosban pedig csigavirágnak mondják. Mindkettő csodálatos fehér, de még a fehér színükben is különböznek. A hóvirág rideg fehér, viszont a tözike fehérségében van valami meleg, talán a tavasz melege. Lehet az is, hogy a szirmai csücskeiben lévő sárga foltocskák adják a meleg benyomását. Ezt érzi az ember a zöld színeiknél is a szárazon, a leveleken. A hóvirág méregzöldje a szürkészöld leveleivel a hideg, a hó hidegét érezteti, viszont a tözike zöldjében van valami meleg szín is, vonzóbb színárnyalat.

Nem virágzott még a kék kökörcsin. Nem virágzott még a lila-sárga kokas virág sem. Mire az kivirágzik, már igazi tavasz lesz. Most pedig még csak nőnapja volt, de a nap már éreztette sugarait és dobogtatta a szíveket.

Marzin mérnök elindult Lackóék felé, a petrokémiai részleg felé, a kőolajvegyészekhez. Nagyon okos dolgokat lehetett ott megbeszélni. A petrokémiai tevékenységben óriási volt a fejlődés és még nagyobbak a lehetőségek. A háború után a szerves vegyületek száma kétszázezerről húsz év alatt négymillió fölé emelkedett.

De Lackóéknál ezen a napon nem a ragyogó ipar fejlődéséről folyt a mindennapi szakelmélkedés. Nem. Csevegés volt a nagy igazgatói szobában, vidám fecsegés. Ott volt az igazgatóság legközelebbi női személyzete, a titkárnő, a gépírónő, a kézbesítőnő, a statisztikusnő. Megkezdődött a szerény nőnap ünnepség, virág és némely ital mellett. A többi női személyzet, a vegyészmérnöknők, a laboránsnők, a takarítónők valahol a laboratóriumban ünnepeltek. A nagy dinom-dánom úgyszintén tiltva volt. Volt is rá ok. A szerényen induló ünnepélyek valamikor nagy dáridókká és veszekedésekké váltak, vagy fajultak el.

Itt is szerényen indult az ünnepség. Két mérnök nemigen sokat mondhatott a vidáman fecsegő nők között. Annál szorgalmasabban ittak. Lackóék valahol jó, sűrű, dalmát vörös bort szereztek be erre az ünnepségre. A testes dalmát borok inkább nehéz ebédekhez valók, de kis mennyiségben fogyasztva ihletet is adnak, sőt merész ihleteket is. A hangulat egyre emelkedettebb lett, az ötletek szikráztak, szellemesebbnél szellemesebb megjegyzések röpködtek a levegőben. Marzin mérnök már beszédet is mondott:

- Áldjon az ég benneteket, ti szlovén, horvát és magyar lányok, vállalatunk nemes virágai! Nincs is sehol olyan lány, mint az olajos, vegyész lány...

- Szabadon Prešeren után - mondta Lackó titkárnője csillogó szemekkel. - Csak folytassa!

Ebben a pillanatban kopogtak.

- Szabad. Tessék! - majdnem mindenki nevetve az ajtó felé fordult. Két idegen jött be. Lackóék üzletfelei, ljubljana-i vegyészek.

- Nőnapot ünnepelünk - mentegetőzött Lackó.

- Hát ez nagyszerű, ez igen - lelkesedett a két ügyfél.

- Ördögöt nagyszerű, és jó - gondolták az ünneplők és a pokolba kívánták a két vendéget.

- Csak folytassák - biztatták a társaságot. De akkor már a varázs megtört, a légkör megmerevedett. A nők pedig kezdtek leszedni a csokoládés, váflis szeleteket és az italt is. Csak a virágcsokrok maradtak az asztalon. A társaság szétszéledt.

Marzin mérnök kiürítette a pohár dalmátot és felemelkedett.

- Majd később visszajövök - szólt oda Lackónak és kiment. Nem lett ebből semmi. Másképp történt.

Az előszobában a nők mérgelődtek és szidták a váratlan vendégeket.

- Nincs itt mit tenni, majd esetleg később folytatjuk - szólt oda a méltatlankodó hölgyeknek. Te, Nicolette pedig gyere velem - fordult a könyvtárosnőhöz - elmegyünk a fejlesztési osztályra. Könyvestől és könyvtárostól úgyis hozzájuk tartozol. Bizonyára ott is áll a muri.

A fejlesztési és beruházási osztály vagy harminc főből állt. Ebből egyharmad nő. Itt volt a »technokrácia« színe-java. Volt itt technikus, műszaki rajzoló, sokfajta, ilyen-olyan mérnök. A nők a titkárságot és a közgazdászokat képviselték, de volt köztük technikus, vegyészmérnök, építészmérnök is. Egy időben óriási ütemben folyt a vállalat fejlesztése, míg a világgazdasági visszaesés miatt meg nem torpant. Kiépült vagy ötven kisebb-nagyobb létesítmény, köztük komolyabb gyárak is. Ehhez kellett a sok szakember. A közösség az évek folyamán a sok veszekedés, összetűzés folytán, valamint a sikerek révén is már eléggé összeszokott. A közösség női fele húshagyókedden, vagy ahogy a nők mondták a bolondok napján, megajándékozta a társaság férfi részét valami csekélységgel, mondjuk cuclival vagy nyálvédővel. Viszont a »fiúk« nőknapiján gálánsan kitettek magukért.

A fejlesztési osztály nagy termében nagy volt a sürgés-forgás. Marzin mérnököt és a könyvtárost nagy hűhóval fogadták.

- Kis Collette, te ülj a többi asszony közé - hangoskodott és rendezkedett Stef - a mérnök pedig ne is üljön le, hanem mondjon egy szép »nőnap-i szentbeszédet«!

Az asztalok tele voltak virággal, vékonyán felszelt, jó minőségű kenyérrel, és mindegyik jelenlévő nő előtt csinosan csomagolt, szegfűvel díszített ajándék.

A társaság férfi része izgatott és zajos volt. Serénykedtek az asztalok körül, igazgatták, rendezgették az asztalon lévő virágokat, csemegét, kezdték töltögetni a lendvai olaszrizlinget és a radányi ásványvizet, a radánykát. A munkásköpenyeket már levetették, a nyakkendőket igazgatták, némelyik fésülködött is.

A társaság női fele viszont csendes volt. Az ünnepélyesen öltözött nők meg voltak illetődve, a halvány arcokon meghatódottság, némelyiken megszeppentség is látszott. Szó nélkül, várakozóan ültek az asztalnál. Sorban, ahogy jöttek: a titkárnő, a vegyészmérnök, a közgazdász, a könyvtáros, az építészmérnök, a számvető, a könyvelő, a gépíró. Néhányan hiányoztak. Az ünnepélyes magatartás érthető volt, hiszen a fiúk nagy figyelemmel »udvarolták körül« őket. Az ajándékok finom csomagolása is sokat ígért.

Várakozás és halk köhécselés után megszólalt néhány félénk szó:

- Halljuk a beszédet! Várjuk a szép szót!

Minden szem Marzin mérnökre irányult. Beszédet mondani nem könnyű dolog. Nem könnyű dolog mindenkinek. Okos ember éppúgy elkerüli, hogy ellentmondjanak neki, mint hogy ő mondjon ellent; amilyen kész a bírálatra, úgy tartózkodik annak kimondásától.

A beszéd pedig alkalom a bölcs mondás első felére. Beszéd alkalmával nem mond senki ellent. Továbbá, ne beszéljünk soha magunkról. Mert vagy dicsérjük magunkat, ami hetvenkedés vagy becsméreljük, ami kishitűség. Éppúgy nem fér össze az okossággal, hogy a jelenlevő személyekről beszéljünk, mert könnyen beleütközünk a két zátony egyikébe, melyek neve: hízélgés vagy ócsárlás.

Igen ám! De mit tegyen az okos ember, ha benne van már közel egy liter nehéz dalmát bor? Milyen beszédet mondjon ilyen komoly-vidám ünnepség alkalmával? Nehéz dönteni, de könnyebb rögtönözni, kivált, ha a sűrű tenger-menti bortól nagy a nyomás. Felállt, a helyzethez illően krákogott, körülnézett és a hölgyekhez fordulva meghajolt.

- Szépeim! - kezdte. Majd javítva folytatta: - Szépeink! Megkértek és most megtisztelve érzem magam, hogy beszédet mondhatok egy ilyen nevezetes ünnep alkalmával. Nehezen is találok szavaikat, hogy ezt a megtisztelést méltóan kifejezzem, de majd igyekszem.

Döcögve indult a beszéd. Az összpontosítás, a tömörítés nagy erőfeszítést követelt, de a dalmát vörös már rengeteg ötletet sugallt. Válogatni pedig nincs idő ilyenkor. Azért gyorsan folytatta:

- Tavaly ilyenkor írtam egy vezércikket a vállalati lapunkba. De a szerkesztő hölgyek veszekedtek és emiatt a lap csak József napkor jelent meg. Pedig sok magasztos, magasreptű gondolatot írtam a nőnapról, jelentőségéről, történetéről. Ezért többé nem írok vezércikkeket! Ígérem, hogy beszédem sem lesz magas gondolatmenetű. Kár is volna ilyen ünnepet politikai beszéddel terhelni és tönkretenni. Inkább egy vidámabb témakört kezdjünk, a sok viszontagság emlékének orvoslására.

Én mindig is állítottam, erősítettem, hogy egy csodálatos, mintakollekció asszonyaink, lányaink vannak. Igen ám! De mi hasznom van ebből? A vállalatnál van egy le nem írt, el nem fogadott törvény, hogy munkatársnőiddel ki ne kezdj, még csak ne is kacérkodj! Hagyd őket békén, inkább járj a szomszédos alapszervezetekbe. Ezt vallja a mi Tatjánánk férje is, aki pedig a szomszédos alapszervezet igazgatója és tévhitet nem terjeszthet.

Másodszor. Ne legyetek soha sem szerelmesek! Aki szerelmes, az rosszul alszik és sóhajtozik. Aki rosszul alszik, az pedig megcsúnyul, megöregszik. Lányok! Őrizétek meg a szépségeket, a fiatalságotokat! Ez a legnagyobb tőkétek és kár volna elpazarolni, elfecsérelni.

Harmadszor. A mi városunk kicsi város, kicsi helység, ahol mindenki mindenről tud, mindenki mindenkiről pletykái, és minden kitudódik. Ebből keletkeznek azután a botrányok, botrányocskák, mini botrányok, mini szoknya botrányok (vihogás), mini egyéb botrányok. Ebből újból álmatlanság, gondterhes napok és egyéb bajok szövődnek. Tehát megint csak meg kell őrizni a számtalan parancsolatok egyikét: munkatársnőidet tiszteljed és hagyd őket békében!

Amikor beszédem elején javítottam, hogy szépeink, szépeim helyett, abból a gondolatból következett, hogy amikor valaki azt mondja, hogy virág, mindenki más virágra gondol. Van, akinek a tulipán tetszik, vagy a tearózsa; van akinek a gerbera. A pirosinges mák a búza között is szép tud lenni, habár csak egyszerű gaz. Nekem mindannyian szépek, csinosak vagytok. De legyen itt az ünnepélyes alkalomkor megengedve, hogy mindegyikről elmondjam, melyik munkatársnőnkől milyen a véleményem, hogyan hasonlítom! (Zajos helyeslés). Nem is tudom, kinél kezdjem? Blankánál a titkárnőnél, vagy Gizikénél a gépírónőnél. Talán menjünk az óramutató mozgása irányában.

- A mi *hófehér*, de *kreolbarna* szép Blankánkat mindig is csodáltam. Olyan mint egy anyaméh, egy királynő a kaptárban, aki szorgalmasan dolgozik, de körülötte nyüzsögnek a herék (A fiús tábor zúgott: Fúj!). Kedves Blanka! A vágyakozó, az epekedő férfiak nevében üdvözöllek.

- Tatjana! A férjed úgy mondja és mutatja a munkatársnővel való viszonyt, mint ahogy szentképeken mondja a szent a kísértőnek: - »Távozz tőlem átkozott az örök tűzre!« Hogy volna, ha mink úgy tartanánk kezeinket, mint más szentek: mindegyik maga felé. Így, ni! Vagy egymás felé. Így, ni! Sokkal nagyobb volna a gyári demokrácia!

- Mariannal abból indulok ki, hogy a férfinak van fantáziája, a nőnek nincsen. Azért a nő a reálisabb. Az én bő fantáziámmal Mariannak olyan szép, olyan csodálatos dolgokat tudnék mondani, hogy csak no. De Marianna annyira reális, hogy félő volna hogy olyan pofont lehúzna, hogy nemcsak a csillagokat és a holdat látnám, hanem a napot is és a mesterséges holdakat is. Mit gondoltok fiúk, érdemes-e kockáztatni? (Helyeslés: érdemes.)

- Ça va mon amour? Ça va mon coeur? Sétára vár a Szajna-part, kis Colette ép oda tart. Kezében rózsaszál... A mi Nicolettünk henceg a nyelvtudásával. De tudok én is nyelveket. Tudom a göcseji nyelvjárást, tudom a muravidéki nyelvjárást, sőt a muraközit is. Ajánlottam neki, hogy megtanítom valamelyikre. De nem állt kötélnek. Csak a fogát vicsorgatta és valamit morgott, mormolt. Azt pedig nem mondtam meg, hogy hogyan is képzeltem el ezt a nyelvtanfolyamot. Körülbelül úgy, hogy nem írtunk volna semmit, nem is olvastunk volna semmit, beszélni is keveset beszéltünk volna. De mégis olyan meggyőző lettem volna, hogy a mi könyvtárosunknak a csontjai ropogtak volna. Ez lett volna az igazi idegennyelv-tanfolyam!

Az építészternőknő következett a sorban.

- A mi Brigittánkkal egyszer egy építész társaságban voltunk. Kezdték a társaságnak dicsérni a mi Brigittánk erényeit, de félbeszakított, mondván: Kedves kolléga! Ne mondj ilyeneket most, inkább majd ha kettesben leszünk. Hát, sajnos, ilyen alkalom még nem volt, ezért ma elmondom, amit akartam. Úgy találom, hogy a mi Brigittánk olyan mint egy hölgymenyét. Kedves, de tartózkodó. Amikor az ember azt hinné, hogy megfogja, kisiklik a kezei közül. Amint mondom, kedves egy vad. Talán harap is, mar is. Brigitta! Ha engem marnál, nem védekeznék. Kezdetben ellenkeznék, de azt is csak a látszat kedvéért csinálnám!

- A mi Angelikánk nem csak Angéla, hanem angyal is. (Stef belekotyogott: őrangyal!) Igen őrangyal, aki vigyáz ránk. Vigyáz ránk éjjel-nappal, vigyáz ránk napfénynél és sötétben is. Mint romantikus lélek. Angélával úgy képzelem el az őrangyalságát, hogy ülünk kettesben egy terített asztalnál, amelyen gyertya is ég. A szoba intim világítású. Azután a csillárok lassan kialszanak. Mivel a gyertya is drága, no, meg stabilizációs idők is vannak, azért a gyertyát is eloltjuk.

Sorrendben Jovanka következett. Törékeny alkatával hasonlított egy gésához. Csak a kimonó hiányzott róla.

- Külön kincsünk a mi Jovánkánk. Olyan törékeny, filigrán, olyan finom, akár a kínai porcelán. Az ember fél megölelni, hátha eltörik, összezúródik. De lehet, hogy nem roppanna össze. Jovanka! Majd mondd meg, hogy összetörnél-e? Nem kell most megmondanod. Majd ha egyedül leszünk, nyugodtan mondd meg!

- A Gizella az gazella! Olyan mint az őzike. Olyan kecses is, olyan félénk is és olyan kedves is.

Gizi, Gizi! Hogy egyem a zúzát! No, mit vihogsz? Hiszen nem eszlek meg. Hej, pedig ha egyszer a kezembe kerülnél aranygyűrű nélkül.

Gizike, az aranyos, fordítsa le szlovénra és horvátra is, amit mondtam! (Helyeslés.)

Rövid szünet következett a beszédben. Majd így folytatta:

- No, remélem, hogy az illendőség és a jóízűség határain belül maradtam beszédemben. Jaj, lányok, ne mondjátok el otthon, hogy miket beszéltem. Azt fogják hinni, hogy az egész fejlesztési osztály olyan romlott, mint a Marzin mérnök. Pedig nem. Ezek itt romlottabbak! (Zúgás, rosszallás.)

Most pedig elég lesz a sok számárságból. Beszéljünk komoly dolgokról is!

Az élet ünnepnapok nélkül olyan, mint a hosszú út vendégfogadó nélkül, viszont a sok ünnepet ritkán követi jó munkanap.

Fiúk! Egyetértetek-e abban velem, hogy egy csodálatos mintakollekció munkatársnőim vannak? (Helyeslés: egyetértünk!) És, hogy ma március nyolcadika, nőnap van? No, evvel nem kell egyetérteni! És, hogy ők nekünk drágák, kedvesek? És, hogy ez alkalommal kívánunk nekik minden jót? Ha igen, akkor, kérem, üdvözljük kedves munkatársnőinket egy tapssal!

Sokáig zúgott a taps.

Gyönyörű, meleg nyári napok következtek. Az éjszakák is melegek, langyosak voltak. Ilyenkor a csalogányok egész reggelig dalolnak a hegyoldalon. Az egész város reggelig csendes szokott lenni. A csalogányfűtőn kívül csak a hét artézi kút csobogása hallatszik, no meg a távoli gyárak halk zúgása.

Egyik este Marzin mérnök betért a Korona vendéglőbe egy sörre. A sörözők között észrevette egyik kollégáját. Leült hozzá és elkezdődött a csendes tere-fere köztük. A mozgalmas életben megbeszélni való téma akad mindig bőven. A nagy melegben fogyott is a sör.

Kollégája panaszkodott az otthoni körülményeire, a patvarkodásaira, amelyekről különben nem szokás beszélgetni. De úgy látszik, hogy jól esett neki kiönteni a szívét, akár a gyónásban.

- Tudod, sokszor összezördülünk otthon. Legtöbbször valamilyen csekélységen. Ilyen összetűzés néha nagyon el tud fájulni és napokig tartó hallgatás a vége. Más alkalomkor pedig sokáig tartó acsarkodás van köztünk. Úgy látszik hibáztam, pedig szerelemből nősültem. Van valami, amiben nem egyezik a természetünk. Sokat veszekszünk. Már gondolkodtam, hogy elválok. De eszembe jut többször a nőnap beszéded, amelyet olyan szépen, találóan mondtál el. Ilyenkor azután elkezdek gondolkodni, hogy te...

Ekkor az asztalukhoz lépett Emil, a pincér.

- Mérnök urak! Elfogyott a csapolt sörünk, de van jó laskói palackozott keserű sörünk. Abból hozhatok. Új hordót ma már nem ütünk csapra.

Kiitták a maradék sörüket és felálltak.

- Köszönjük! Elég volt mára! Úgyis későre jár az idő. Holnap is nap lesz. Fizetünk és a viszontlátásra.

Most valaki megkérdezhetné a Magyarországon elterjedt zsargonnal: Hol itt a pláne? Mi a történet lényege?

Az, hogyha nem jön a pincér, az Emil, akkor megtudhattuk volna, hogy mi volt a nőnap beszédben a magasztos, a szívreható, a meggyőző, ami visszatartott egy válást, ami összetartott egy széthullás előtti házasságot.

1984

JÓSZERENCSET, MÉRNÖK ELVTÁRS!

- Jó napot kívánok! Maks Debeljak vagyok, a pečovník bánya gépkocsivezetője. Azért jöttem, hogy a bányába vigyem.

Kapcán laktunk, s egy kissé meglepett, hogy máris értem jöttek. Éppen egy hete diplomáltam, és vártam az értesítést, hogy mikor menjek dolgozni. Négy évig a pečovníki bánya ösztöndíjasa voltam. A diplomamunkámban a bánya földtani és műszaki problémáit dolgoztam fel, hogy a termelése minél zavartalanabban folyhasson.

Szükség volt egy ilyen alapos tanulmányra, mert a termelés akadozott. A Mária nevű telepen éppen akkor állították le a fejtést, a Konstancán pedig lemélyítették az aknát és a szállítótorny már javában szállította a jó minőségű szenet. Szlovéniában itt bányászták a legjobb szenet.

Álmomban még ma is sokszor ott vagyok a bányában. Megyek, mendegélek a tárnában, leereszkedtem a lejtaknában, előttem a vágatok, kapaszkodás közben kifulladás, s rémület fog el a tüztől a fejtésekben, de szerencsére mindig felébredek.

Bizony nem volt könnyű bányásznak lenni a pečovníki bányában. Küzdeni kellett a tűz, a víz, a gáz és a nyomás ellen. A fedő-, vagy az oldalréteg nyomása reggelre néhol összeroppantotta az ácsolatot, a főtét és a gyámot. Nehéz a bányász élete, mert a föld alatt dolgozik, a sötétben.

Pedig nagyon szép helyen volt a bánya. Celjétől délre, a várhegység alatt elterülő romantikus völgyben. Délen a völgyet a Grmada és a Bauc erdős vonulata, északon pedig a Várhegység övezi. Egyetlen patakja a Suhi patak, amelyben sok volt a pisztráng. A patak mentén pedig sok apró malmocska kelepelt, örölte a búzát, de csak vadvizek idején.

A völgy a celjeiek kedvenc kirándulóhelye volt. Nagyon sokan átmásztak a Hudičev greben nevű mély szakadékon, hogy a menedékházhoz érjenek. Ezt a fárasztó utat a turisták manapság már nemigen veszik igénybe, mert a menedékházhoz új út vezet. Pedig kár, mert nagyon romantikus. A szakadékon csak a sziklába épített kampók és vaskötél segítségével lehetett átjutni. Sűrű fenyvesek és szelídgesztenye-erdők között vezet az út a menedékházhoz.

- Jószerencset, mérnök elvtárs! Vártuk már. Sok a munka. Kevés szén tartunk fel ezidáig, pedig nagy szükség van rá. Egyelőre azonban nem akarom felelősséggel terhelni, de minél több ötletet kérek, hogy a fejtés zavartalanul folyhasson - fogadott Josip Jost, a bánya igazgatója.

Lakásunk a bánya irodahelyiségeiben volt. Szerény, de saját lakás. Itt tettem meg az első önálló lépéseimet az életben. Valóban sok munka várt rám, de kedvem is volt hozzá. Ha visszagondolok, nagyon szerény körülmények között kezdtem. Kezdő fizetésem 18.000 régi dinár volt. Nem volt nagy, mert alig futotta belőle tojásra, kenyérre, marhatüdőre - májra pedig egyáltalán nem - elsejétől elsejéig. Én azonban úgy éreztem, hogy mégis gazdagok vagyunk. A bányászok legtöbbször proletár volt, s nehezen élt. A »colunga«, a fizetés napján sült kacsát ettek a vendéglőben, de az utána következő napokban már edényt, pénzt és kenyeret kértek kölcsön. Különböző összetartó és jószívű emberek voltak valamennyien.

A bányamunka számomra nem jelentett újat. Németországban fél évig sóbányában, utána pedig szénbányában dolgoztam, néha éjjeli műszakban is. Ilyenkor nagyon sokszor eszembe jutott, hogy jó lenne aludni egyet, de a vajúr munka közben nem alhat. A föld alatt pedig lassan múlik az idő. Körülöttem csak szén és kő, fény és árnyék. Az idő múlását csupán az

ácsolás jelzi. Vágyódsz a fény és a nap után, s azzal vigasztalod magad, hogy reggel, amikor felérsz a tárnából, ragyogó napsütés fog várni.

A pečovniki bányában többnyire az első műszakban dolgoztam, de ellenőrzésre a másodikban és a harmadikban is lementem, ha tűz, vagy víz veszélyeztetett. A felelősségem azonban nem volt nagy. A bányatörvények és a biztonsági előírások nem engedték meg, hogy tapasztalatlan, kezdő felelősségteljes munkahelyre kerüljön. A nehéz körülmények mégis érdekes munkák és problémák megoldása elé állítottak.

Az első feladatomban a vízálló biztonsági ajtó megépítése lett volna, amelynek meg kellett volna védenie az aknát a nagymennyiségű és az erős nyomású víz betörésétől. Kőzeti mintavételre meghívtam az egyetem szilárdságtan professzorát, dr. Lujo Sukljet, aki egyben a Szilárdságmérési Intézet vezetője is volt. A tervek elkészültek, de a munkástanács nem hagyta jóvá őket, ami a bányára nézve végzetes lett. Egy vízbetörés teljesen elárasztotta az aknát.

A következő problémám a rétegyomlás elleni küzdelem volt. A vágatokat rendszerint a feküregyomlásban, vagyis az agyagos kőzetben hajtottuk. Az agyag duzzadása óriási nyomást fejtett ki és összeroppantotta az ácsolatot. Ekkor dupla ácsolással próbálkoztam. A főtét és a gyámot alátomboltattam egy poligonszerű ácsolattal. A nyomást ugyan kibírta, de az egész vágaton tengelyirányban fordított egyet, s a csillesínek a vágat oldalára kerültek. Egy jó ötlettel feljebb helyeztem a szállító vágatokat a mészkőbe. Itt ácsolásra már nemigen volt szükség, s új rétegeket tárhattunk fel.

Köztudomású, hogy a mi vidékünkön nincs bányász hagyomány. Az akna, az ereszke, a főte, a gyám, a csille és egyéb bányászati szakkifejezések ismeretlenek. Pedig úgy néz ki, hogy hamarosan bányát nyitunk a Muraerdőben, ahol a fiatal nemzedéknek alkalma lesz megismerkedni ezekkel a kifejezésekkel.

Délutánonként bebarangoltam a völgy egy-egy részét, a gyönyörű erdőket, amelyekben borókát, gombát és gesztenyét lehetett szedni. Geológus szemmel pedig a terepet szemléltem. Igen érdekes dolgokra bukkantam. Jó minőségű bentonitra és olyan területre, amely még nem volt felkutatva. Egy barangolásom alkalmával nagy halom szénre bukkantam, amely sehogy sem illett a tájba. Izgatott a dolog, és kutatni kezdtem. Egy földtani térkép segítségével megállapítottam, hogy 1904-ben azon a helyen kutatóakna volt lemélyítve. A szenet kibányászták, de nem szállították el.

Néhány héttel újév előtt azt mondta az igazgatónk, hogy igen nagy a szénkereslet, s jó prémiumokat lehetne kifizetni. De jóval többet kellene fejtenünk. Erre nekem rögtön eszembe jutott a nyár folyamán felfedezett szénhalom. Lovas kocsit és lapátoló munkásokat kértem. Abban a hónapban egyharmaddal túlteljesítettük a tervet, s a kiváló teljesítményért prémiumot kaptunk.

Azon az őszen tört ki Magyarországon az ellenforradalom. Szorongva hallgattam a Kossuth Rádiót, amely egyszer csak elnémult. A hegyek között nehezen fogtam a »világot« és sokáig nem tudtam hol, mi történik. Ekkor volt a szuezi háború is.

Az évben volt az első önálló karácsonyunk, az első saját karácsonyfánk. Az első önálló új esztendőnk is szép volt. A Bauc és a Grmada mintha kristályból lett volna, úgy csillogott. Az volt az érzésünk, hogy a természet a mi tiszteletünkre öltözött ilyen pazar pompába.

A bányában pedig folyt a küzdelmes munka. A szénrétegen áthaladó fővágatban kigyulladt a szén, de a tüzet sikerült három hét alatt légmentesen elzárunk. A mészkőrétegen áthaladó fővágatban pedig előjelként karsztvíz jelentkezett. Egyelőre csak kis mennyiségben. Az egyik elővágatban régi, talán századeleji munkálatokra bukkantunk, ahonnan sújtólég, metán tört be

a bányába. Robbanás történt, és az egyik bányászunk belehalt égési sebeibe. Ennek az esetnek bírósági tárgyalás lett a vége, de a bíróság nem ítélte el senkit, csak a biztonsági előírásokat szigorították meg. A bányászok a nyílt lángú karbidlámpák helyett elemes lámpákat kaptak. A hatóságok a bányát gázos bányává nyilvánították.

Megesett, hogy a föld mélyében világosság nélkül maradtunk. Gyufát pedig nem volt szabad levinni. Ilyenkor az idegeinkkel és az egész testünkkel éreztük a reánk nehezedő sötétséget. Halotti csend honolt körülöttünk, fenyegető üzenet volt ez. A homlokunkat kiverte a hideg veríték, s tagjaink pedig meggémberedtek. Ott várakoztunk az egykori fák, páfrányok és egyéb elszenesedett növények között az imbolgó fényre, amely felénk közeledett: »Jószerecsét! Jószerecsét!«

A következő év tavaszán fűrócsoporthoz tartoztam. Saját műhelyünkben gyártott kézi fűró-berendezéssel kutattuk az előző évben kiszemelt terepet. Sokan jelentkeztek a brigádomba.

Hogyan! Kellemesebb volt a tavaszi verőfényben és a fenyvesben fűni, mint a sötét bányában izzadni.

De álljunk csak meg egy pillanatra, s térjünk át a lendvai olajbányászokra, akik 1957-ben még vígan fűrtak és termeltek.

Az egyik szép tavaszi reggel C. mérnök odaszólt a gépkocsivezetőjének, hogy álljon elő a kocsival, mert Zágrábba fognak menni. Mindig akadt közös probléma a lendvai és a zágrábi olajbányászok között, amelyet meg kellett oldani. P. gépkocsivezető apró, sovány, izgága emberke volt, akinek a figyelme szeretett elkalandozni. Folyton a nőknél járt az esze, a szeme. Beszélni pedig kettő helyett is tudott.

Az útjuk Petesházán át vezetett. Átmentek a vasúton és már majdnem rátértek a szerdahelyi útra, amikor a gépkocsivezető elfelejtett balra, Szerdahely felé kanyarodni, s C. mérnököt az úton egyenesen áthaladva, belevitte az árokba. A mérnöknek szerencséire, komolyabb baja nem esett, csak a lábát törte el két helyen.

Amikor a fájdalomtól könnyezve szidni kezdte a gépkocsivezetőjét, az riadtan a következőképpen védekezett:

- Az ördögbe is - ez volt a kedvenc szavajárása - az ördögbe is, meghíányzott alólam az országút!

C. mérnök később kártérítést követelve beperelte a gépkocsivezetőjét, aki egy alkalommal a kocsmában méltatlankodva mesélte a kollégáinak a történeteket.

- Az ördögbe is! Perel engem, pedig nekem köszönheti, hogy szebben és jobban tud járni, mint azelőtt.

Ez a baleset számomra sorsdöntő fordulatot hozott. Egy egész életre szólót. P. gépkocsivezető pedig még húsz évvel a történetek után sem hitte el nekem, hogy az ő balesete révén kerültem Lendvára, az olajbányászok közé.

Az történt ugyanis, hogy C. mérnök lábadozóként a laskói gyógyfürdőben pihent, ahol rádiumos gyógyvízzel kezeltette csonttörése összeforradását. A petesházi Terma kútjai akkor még olajat adtak, a moravci és banovci fürdőké pedig még le sem voltak mélyítve, ki sem voltak fúrva. Egy napon levelet kaptam tőle, amelyben megbeszélésre hívott Laskóba. Mivel a fürdő csak 15-20 km-nyire van Pečovniktól, azért az utat kerékpáron tettem meg. Nagyon kellemes túra volt.

Még ma is hálás vagyok C. kollégámnak azért, hogy Laskóba hívott, pedig akkor még nem tudtam, nagy unalomból írta-e azt a levelet vagy előre eltökélt szándékkal, az azonban lényegtelen. Fő az, hogy ajánlatot tett, hogy jöjje Lendvára, az olajbányászokhoz dolgozni. Igyekezett rábeszélni, nyelvtudomásomra és a szülőföldemre hivatkozott. Lakást ígért, fényes távlatokat és nagy lehetőségeket tárt elém. Én azonban képtelen voltam azonnal dönteni, mert a bánya már a szívemhez nőtt. Sokat vívódtam, töprengtem és vitatkoztunk a családban, latolgattuk a lehetőségeket. Végül is döntöttem. A beleegyezésemet már Lendvára küldtem, s megkezdődött a levélváltás a két vállalat között.

Tavaszi vége volt már. Az erdőben feketerigók, a kertek alján pedig sárgarigók fütyültek. A bányában a fúrásokkal feltárt szénkészletek felé hajtottuk a vágatokat. S a bányászok riadtan kérdegették tőlem.

- Mérnök elvtárs, igaz, hogy itt hagy bennünket? Mi lesz velünk és a bányával?

Pedig a kutatásoknak megvolt az eredményük. Újabb és újabb készleteket tártunk fel. A bánya aranykorát élte. Szinte sajnáltam otthagyni a nehéz és küzdelmes szénbányász munkát, s az összetartó, jószívű és szegény bányászokat.

Az utolsó napokban már nem mentem le a tárnába. Az időmet bevásárlásra, csomagolásra, a munkám átadására és a többi ügyem elintézésére fordítottam.

- Jószerencsét, mérnök elvtárs! Rengeteg szenet találtunk, és mind ki fogjuk fejteni - mondták a bányászok búcsúzkodás közben, a kezemet szorongatva. Ne menjen el! Jó dolga lesz nálunk is, hiszen sok szenünk van!

De elérkezett a búcsú napja is. Emberek! Tényleg ki kellene találni valamit, hogy ne legyen soha búcsú, búcsúzkodás az életben! Az indulás perceiben először a gyerekek sírtak, utánuk pedig a felnőttek. Kelner, a robbantó mester úgy sírt, mint egy gyerek. Zupan, az éjjeliőr is könnyes szemmel búcsúzott tőlem. Voga bányaafelügyelő is meghatottan szorongatta a jobbomat.

A sírás láttán a lendvai gépkocsivezető vigasztalásként dörögni kezdett:

- Hogy az ördögbe is tudott ilyen helyre jönni dolgozni. Még holtan sem szeretnék itt feküdni.

A bánya még egy év múlva is rendszeresen küldte a felkutatott készletekért és a termelésért járó prémiumot. A derék bányászok pedig többször is felkerestek Lendván. Bármikor jöttek, mindig szívből örültem nekik, de néhány év múlva a bányát teljesen elöntötte a víz.

1983

-&-